

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ОСНОВНІ ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В ПОЛІТИЦІ ПРОВІДНИХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

У статті здійснено спробу комплексного аналізу політики Французької Республіки, Сполучених Штатів Америки, Китайської Народної Республіки, Республіки Індія та Російської Федерації щодо африканських країн. Проаналізовано причини зацікавленості держав у поглибленні співробітництва та шляхи їх реалізації. Простежено основні сфери взаємодії між ними. Розглянуто конкретні заходи та проєкти, вжиті зазначеними державами задля активізації співробітництва з державами Африки. Значну увагу приділено стратегіям урядів щодо країн Африканського континенту

Ключові слова: Африка, Французька Республіка, Сполучені Штати Америки, Китайська Народна Республіка, Республіка Індія, Російська Федерація, Перська затока, геополітика, економічні проєкти, стратегії, природні ресурси, конкуренція

Останніми роками все більше приходить усвідомлення місця Африки у світі, вчора, сьогодні та завтра, як колиски людства, чия демографія та темпи економічного зростання роблять його континентом майбутнього, адже мова йде про територію площею понад 30 млн квадратних кілометрів з понад 1,2 млрд населення. Африка не є неясною і проклятою землею, в'язнею застарілих традицій, байдужою до міжнародних справ.

Ця підвищена увага частково пояснюється тим, що стає все зрозуміліше, що Африка має потенціал стати місцем значного економічного зростання. До 2030 року близько 20 % населення світу буде жити в самій Африці. ВВП Африки, який зараз становить близько 3 трлн дол., за прогнозами, значно зросте до 2050 року, а такі фактори як покращення освіти, технологій та інфраструктури в поєднанні з демографією сприятимуть цьому зростанню.

Державам, які змагаються за вплив, варто розуміти, що саме об'єднує африканців: їх обцинні історії, пов'язані з імперіями та королівствами, які формували цивілізацію. Саме ці знання створюють почуття солідарності та братерства у розподілі спільної долі, заснованої на принципі об'єднання перед негараздами та утвердження загального, відмінного майбутнього. Зокрема, населення Південної Африки визначає це так: «Я такий, який я є, завдяки тому, хто ми всі є».

Африка є місцем геостратегічної конкуренції, де західні уряди прагнуть використовувати політичні інструменти та допомогу для протидії геополітичним та гео економічним впливам Китаю та Росії. Тому, ці знання про Африку є стратегічно важливими й такі держави як Китай, РФ та Індія вміло їх використовують. Події Арабської Весни сколихнули багато країн Африки, підриваючи положення та вплив багатьох традиційних іноземних держав, присутніх в регіоні, однак саме з початку 2010-х років спостерігається підвищена зацікавленість щодо Африки й таких економічних гігантів Глобального Півдня, як КНР, Індія, Саудівська Аравія, ОАЕ.

В першій половині 2010-х років в Африці було відкрито понад 320 іноземних дипломатичних представництв і, що свідчить про так звану «нову боротьбу» за континент. Найбільше дипломатичних місій в країнах Африки відкрили Саудівська Аравія, Туреччина, Катар, Кувейт та ОАЕ. У 2019 році Індія оголосила, що відкриє 18 місій у Африці. Натомість США істотно не розширили свою дипломатичну присутність в Африці: за адміністрації президента Д. Трампа Африка на південь від Сахари не становила значного інтересу, відтак стратегічний інтерес для США зберігали Марокко, Судан, Єгипет, інші близькосхідні країни.

Втім, в умовах зміни парадигми міжнародних відносин з часу вторгнення РФ в Україну, прослідковується повна зміна світового порядку, тому Африка постає як арена боротьби не лише за домінування, експлуатацію ресурсів, а як континент «рівний» міжнародним акторам світової політики, які наразі змагаються за «54 африканські голоси» на міжнародних платформах з прийняття рішень. Саме це починають усвідомлювати й такі міжнародні актори, як США, Франція та РФ.

Присутність Франції в Африці переважно зосереджена на її колишніх колоніях. Навіть під час процесу деколонізації в 1960-70-х роках Франція прагнула збереження впливу через поширення свого колоніального спадку, який досі ставить країни Африки у відносну залежність від неї, як у питанні використання французької мови, та і в створенні двох валютних союзів в рамках Африканського фінансового франку - західноафриканський франк КФА і центральноафриканський франк ЦФА, до яких належать 15 африканських держав. Зберігаючи свої валютні резерви в центральному банку Франції, колишні французькі колонії зобов'язалися вносити 50% своїх валютних резервів у французьку скарбницю, що надає певні переваги французькій стороні. Однак економічний дисбаланс, викликаний проблемою ЦФА, викликав політичну критику, яка згодом змусила такі країни як Мадагаскар та Мавританія відмовитися від франка КФА й запровадити власну валюту. Втім ці угоди все ще забезпечують певну фінансову стабільність, позаяк Франція гарантує фіксований обмінний курс франка КФА з французьким франком, а згодом і з євро [1].

На цьому тлі, у 2021 році Франція видала активи, які перебували у Банку Франції, Центральному банку західноафриканських держав у очевидній спробі виправити економічний дисбаланс, викликаний питанням франка КФА, при цьому фіксований обмінний курс франка КФА високий, що підтримується високими відсотковими ставками, які переважно приносять користь місцевим банкам, в такий спосіб Франція намагається зберегти економічні важелі впливу на континенті.

Французькі компанії імпортують товари з багатьох країн Західної та Центральної Африки на кшталт уранової руди з Нігеру та Габону або какао з Кот-д'Івуару. У цих постколоніальних країнах Франція тримає й військовий контингент чисельністю близько 9 тис., які мають мандат на боротьбу з терористами та підготовку

військ африканських держав. Був час, коли Франція виступала своєрідним постачальником послуг безпеки в регіоні, насамперед у сфері боротьби з тероризмом, зокрема це асоціювалося з початком операції "Сервал" у Малі (з 2014 р. – операція отримала назву "Бархан"). Втім, участь Парижа у проведенні антитерористичних операцій не змогла вирішити проблем безпеки країн регіону, тому в 2022 році Франція вивела свої війська з Малі, Буркіна-Фасо та ЦАР, що свідчить про значну втрату французького впливу в регіоні, позаяк країни з нестабільною політичною ситуацією все більше звертаються до Росії та її ПВК «Вагнер» як своєрідного гаранта безпеки.

З початку президенства Е. Макрона у 2017 році акцент на участі Франції в Африці змінюється. Е. Макрон прагне перезавантаження національної стратегії щодо країн Африки через складну історичну спадщину Франції на континенті. З першого президентського терміну, а потім дублюючи цю стратегію під час президентської кампанії 2022 року Е. Макрон відвідував численні африканські держави, намагаючись пропагувати так звану нову стратегію Франції, засновану на сприйнятті Африки як «рівного собі» партнера, що демонструє бажання Парижа виправити помилки минулого та переосмислити свою дипломатичну роботу з Африкою [2].

Попри те, що Франція є одним з головних інвесторів і торгівельних партнерів на африканському континенті, її політична роль та впливовість поступово заміщуються, а то й витісняються Китаєм, Індією та РФ. Щоби протистояти цьому, французький президент Е. Макрон запропонував стратегію відновлення партнерства з Африкою у своїй промові 27 лютого 2023 року. В основі цієї стратегії лежить заклик до «нових, збалансованих, взаємних та відповідальних відносин» з Африкою при повазі до африканської ідентичності. [1] Наразі Франція прагне просувати економічну модель, в основу якої покладено ідею переходу від «політики допомоги» до підходу, що базується на партнерстві, до об'єднаних інвестицій[3]. Також Париж декларує свій намір вступити до нового партнерства у сфері безпеки з африканськими країнами, що означатиме помітне скорочення французьких військ та персоналу на французьких військових базах по всьому континенту задля збереження військової присутності Франції в Африці. Зміна підходів Парижа спрямована не лише на обмеження російського впливу на континенті, а й для усвідомлення того, що будь-яка нестабільність в Африці становить пряму загрозу безпеці усієї Європи через її географічну близькість з африканським континентом.

Зміни в політиці Франції щодо країн Африки відбуваються тоді, коли вплив Франції на континент помітно слабшає. Тому, головним геополітичним пріоритетом Франції, в умовах глобальних змін, є збереження своєї присутності та впливу. Партнерство та двостороння допомога використовуються як засіб для зміцнення нових відносин у країнах-реципієнтах. Найбільша частка французької двосторонньої допомоги спрямована на розбудову інфраструктури та до сфери соціальних послуг, включно з освітою та охороною здоров'я, що надається у вигляді грантів. За останні п'ять років міжнародний бюджет Франції на допомогу задля розвитку значно збільшився: з 0,38% ВВП Франції у 2016 році до 0,53% у 2020 році, і, за прогнозами, досягне 0,7% у 2025 році. Загалом 39% усієї міжнародної допомоги, наданої Францією у 2020 році (3,6 мільярда євро), було надано країнам Африки [1].

Також Франція помітно збільшила обсяг інвестицій до країн Африки, надавши, зокрема, 2,5 мільярда євро для підтримки бізнесу за допомогою програм Choose Africa та Digital Africa, що підтримуються Французьким агентством розвитку (AFD), а також підприємцям MEETAfrica [3].

В рамках нового підходу та культурної дипломатії Франція також організувала сезон «Africa2020», перенесений на 2021 рік через пандемію; Саміт з фінансування економіки африканських країн в травні 2021 року; Саміт Нової Африки у Франції у липні 2021 року в Монпельє, присвячений питанням зміни клімату, мобільності, культури та франкофонії, гендерної рівності, темі формування громадянського суспільства в країнах Африки.

Відомо, що значний геополітичний інтерес Франції зосереджений навколо майбутнього французької мови в контексті реалізації політики франкофонії, основними провідниками здійснення якої є, за даними Національного інституту статистики та економічних досліджень Франції, близько 3 млн французьких громадян африканського походження походження з країн Субсахарської Африки, які живуть у Франції як натуралізовані громадяни та/або іммігранти другого покоління.

Як і Франція, Сполучені Штати реагують на зростаючу іноземну активність і вплив у країнах Африки на південь від Сахари, адже окрім безпекових питань, Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA), після повної реалізації, стане п'ятою за розміром економікою у світі з потенціалом сукупного валового внутрішнього продукту понад 3,4 трлн дол.

Після невдалої історії взаємодії з африканськими країнами з питань безпеки Сполучені Штати розгортають нову стратегію врегулювання конфліктів на континенті, аби покращити свій імідж після інтервенцій та переосмислити важливість Африки для інтересів національної безпеки США і перезавантажити свої відносини з африканськими партнерами.

Загалом інтереси США на континенті зосереджені навколо бажання збереження свого статусу та ролі глобального лідера у сфері безпеки, економіки, прав людини тощо в умовах наростання китайського та російського впливу в регіоні, американсько-китайського суперництва за економічну першість. Діяльність Сполучених Штатів в Африці в основному сконцентрована на зміцненні демократичних інститутів, сприянні вільним і чесним виборам і вдосконаленні практики управління для сприяння стабільності та сталого розвитку. Майже всі дії та геополітичні інтереси Вашингтону продиктовані саме цією метою та стратегією, де ключовими питаннями постають боротьба з тероризмом, безпека та стабільність («Боко Харам» у Нігерії, «Аш-Шабаб» у Сомалі, «Аль-Каїда» та інші) та гуманітарні проблеми.

У 2022 році адміністрація президента Джо Байдена оголосила про свій новий підхід до відносин з Африкою із завершенням другого саміту лідерів США-Африка та оприлюдненням «Стратегії США щодо Африки на південь від Сахари» та плану реалізації Стратегії США 2020 року щодо запобігання конфліктам та сприяння стабільності. В обох стратегіях і під час саміту адміністрація підкреслила роль Сполучених Штатів у просуванні миру і стабільності в крихких і постраждалих від конфлікту державах в Африці.

Нове партнерство стосується чотирьох цілей: сприяння справедливим і відкритим суспільствам (аби протистояти «шкідливій діяльності» з боку Росії, Китаю та інших); просування демократичних зусиль і розв'язання проблем безпеки; підтримка стійкого відновлення пандемії (за допомогою таких програм, як Партнерство для глобальної інфраструктури та інвестицій, ініціатива G7 щодо інвестицій в інфраструктуру з метою фінансування 600 млрд доларів, щоб конкурувати з китайською ініціативою «Один пояс, один шлях»); та заохочення адаптації

до зміни клімату та переходу до зеленої енергетики [4].

Для досягнення цих чотирьох цілей через партнерство по всьому континенту нова стратегія передбачає проведення консультативного діалогу між США та африканськими державами, розширення взаємодії на вищому рівні, зміцнення громадянського суспільства, поглиблення відносин з Африканським Союзом та регіональними органами, а також заохочення участі приватного сектора США у Африці [4].

Для поживлення економічної взаємодії США в Африці адміністрація Д. Трампа запустила ініціативу Prosper Africa, яка спрямована на стимулювання торгівлі та інвестицій між Сполученими Штатами та Африкою, однак саме за адміністрації Дж. Байдена Африка все більше стає пріоритетом. На цьому тлі, другорядними виступають і економічні інтереси, передусім в торговельному партнерстві, де двостороння торгівля з Субсахарською Африкою склала 44,9 млрд дол за 2021 рік [5]. Економічна залученість США в Африці, окрім експортно-імпортних відносин, тісно переплітається з гуманітарною допомогою та ініціативами щодо безпеки.

За останні 20 років Сполучені Штати інвестували понад 100 мільярдів доларів у сферу охорони здоров'я країн Субсахарської Африки, понад чверть мільярда дол. склала гуманітарна допомога США на обладнання, навчання та освіти, щоб допомогти країнам перемогти COVID-19, і в боротьбі з їх наслідками. [6] Особлива роль у цій допомозі належить Агентству з міжнародного розвитку (USAID), в діяльності якого Африка постає основним отримувачем послуг.

Адміністрація Байдена також розпочала нове стратегічне партнерство між США та Африканським союзом в питанні продовольчої безпеки, яке реалізовуватиметься у державному та приватному секторах із залученням міжнародних фінансових і банківських установ задля прискорення надходження інвестицій у стійкі продовольчі системи для запобігання продовольчим потрясінням.

Мета таких ініціатив - запропонувати кращі угоди, які демонструють конкурентні переваги Америки, американські цінності, а також угоди, які створюють нові можливості для американського бізнесу, адже зацікавленість США Африкою повертається на тлі збільшення присутності не лише РФ в регіоні, а саме нарощування економічної присутності Китаю.

Схоже, що за адміністрації Байдена США прагнуть відновити взаємодію з Африкою, адже стратегія «африканських турне» американських високопосадовців лише поживавилась з початком російського наступу в Україні в 2022 році.

На відміну від звичних для Африки зовнішніх чинників на кшталт Франції і США, що конкурують за вплив та прихильність 54 африканських держав в політичному, безпековому та інформаційній сферах, Індія, країни Перської затоки та Китай роблять наголос на економічній взаємодії, адже наразі, як і раніше ведеться війна за експлуатацію найважливіших сировинних ресурсів, - від енергоносіїв до таких рідкісних металів як колтан та кобальт, що використовуються для виробництва напівпровідників, стільникових телефонів та мереж зв'язку, а також військових систем та ракет.

Така стратегія стає зрозумілою, як наслідок досвіду стратегії США щодо сприяння демократичному управлінню в Африці, який наразі не є найкращим способом просування Вашингтону, як альтернативу зростаючому впливу Пекіна і Москви на континенті. Прогнозується, що до 2030 року Африка в цілому володітиме майже чвертю світового ринку робочої сили та споживачів, що зробить континент привабливим партнером для урядів та бізнесу в усьому світі, а зокрема Індії та Китаю за сукупною кількістю населення понад 2,82 трлн.

Не дивно, що континент, що постійно характеризується неймовірною бідністю населення, потребує цієї економічної взаємодії, яка ціленаправлено супроводжується гуманітарною експансією в регіон.

Китай є основним торговельним партнером для багатьох країн Африки. Можна помітити дуже цікаву тенденцію: в той час як щороку частка КНР у торгівлі країн регіону збільшується, спостерігається зменшення частки імпорту та експорту держав Заходу. США та ЄС повільно втрачають вплив на регіон, головним чином через реструктуризацію світової економіки та поширення китайського впливу. Зростання економічного впливу КНР пов'язують ще й з тим, що на відміну від Європи, Китай «вимагає» набагато менше від потенційних партнерів.

Принцип ненав'язування політичних передумов є одним із основоположних для КНР. Замість того, щоб слідувати за Сполученими Штатами та Європейським Союзом, чії вимоги щодо дотримання прав людини, проведення структурних реформ і подолання корупції часто стають перешкодою до виділення позик, допомоги та кредитування африканських країн, КНР не висуває жодних політичних умов, а вимагає винятково дотримання та виконання умов контрактів. Китай реалізує розширення свого впливу співпрацею без обов'язкової наявності свободи слова, прозорих виборів чи демократичного устрою – головним критерієм тут виступають невизнання легальності уряду Тайваню і, відповідно, визнання КНР.

Також економічні зв'язки КНР часто базуються на схемі, згідно якої Китай імпортує сировину, а натомість претендує на концесійні права для їх експлуатації, як в у випадку з РФ. Зі свого боку, Китай також пропонує доволі привабливі умови кредитування. Ці позики переважно витрачаються на спорудження інфраструктурних об'єктів, зокрема: доріг, залізниць, аеропортів, морських портів, прокладання оптико-волоконних комунікацій, будівництво шкіл, лікарень, центрів соціального захисту тощо. Це дозволяє не лише вирішувати регіональні проблеми боротьби з безробіттям й низьким рівнем освіти, а й спрощує торговельно-економічну співпрацю з Африкою. Завдяки цьому КНР витіснила ЄС та США як основних торговельно-економічних партнерів країн регіону.

Однак, головним інструментом геополітичного впливу КНР в Африці виступає оголошена у 2013 році програма «Один пояс, один шлях» (BRI), що охоплює приблизно 20 країн Африки, які підписали угоди стосовно реалізації програми. Ініціатива дозволяє Китаю досягнути багатьох цілей стратегії національної безпеки. На макрорівні, вона призначена змінити світовий економічний порядок так, щоб він сприяв становленню Пекіна у статусі наддержави. Стратегічне положення Східної Африки вздовж узбережжя Індійського океану, та можливість завдяки цьому контролювати світові торговельні потоки, все більша економічна залежність Африки від китайських товарів та інвестицій дозволяє Китаю реалізувати низку своїх геополітичних цілей та завдань.

По-перше, Китай має надзвичайно потужну промисловість, яка потребує колосальної кількості сировинних ресурсів, з огляду на демографічний приріст та потреби - багатства Африки нараховують близько 30% усіх ресурсів планети.

По-друге, двостороння торгівля Африки та Китаю зростає в 2021 році до 254 млрд дол. США [7]. КНР зацікавлена в економічній та політичній стабільності регіону задля забезпечення стабільного функціонування своїх проєктів. Морський шлях вздовж узбережжя Східної Африки є однією із найголовніших артерій, адже близько третини своєї нафти Китай отримує саме з Африки, як і 20% бавовни. Починаючи з 2011 року, Китай був основним спонсором та ініціатором інфраструктурного буму Африки, його частка становить 40% від усіх проєктів континенту, і вона досі продовжує зростати [8]. Тим часом, частки інших гравців продовжують падати: Європа втратила першість й наразі реалізує 34% проєктів у галузі інфраструктури, присутність підрядників з США на континенті знизилася з 24% до 6,7%. Китай почав фокусуватись на критичних для Африки, та новітніх для світу проєктах зеленої енергетики, таких як проєкт вітроенергетики De Aar, гідроелектростанція Карума в Уганді (85% якої фінансується Експортно-імпортним банком (EXIM) Китаю), сонячна електростанція Garissa Solar в Кенії, що є найбільшою мережевою сонячною електростанцією у Східній та Центральній Африці [9].

По-третє, присутність в Африці, особливо в Східній, дозволяє Китаю розширити своє панування над Індійським океаном, що є ключовою магістраллю для світової торгівлі, де ведеться 40% світової морської торгівлі, а тому кожен порт, база чи архіпелаг мають вирішальне значення для майбутнього розвитку економіки Китаю, як і розширення BRI. Розширення впливу в Індійському океані дозволить Китаю просунути свій вплив далі, до Червоного та Середземного морів. Цей крок є надзвичайно важливим для забезпечення стійких та надійних торговельних зв'язків із європейськими партнерами, а також для реалізації китайської продукції на європейських ринках. Зменшення вартості транспортування товарів зробить їх більш конкурентоспроможними на європейському ринку, що дозволить значно розширити вплив Китаю та підвищити його економічну могутність. Ба більше, застосування такої «м'якої сили» як фінансова допомога, збільшує підтримку африканських країн під час голосувань на засіданнях Генеральної Асамблеї ООН, в інших міжнародних та регіональних організаціях, тому створення блоку прихильних до КНР африканських держав є ще однією геополітичною стратегією, що надає Китаю не лише надзвичайний важіль впливу, а й дозволить полегшити видобуток ресурсів на континенті, та розширити ринки збуту.

Щодо головних геополітичних інтересів Індії в Африці, ними виступає партнерство з третіми країнами. Попри те, що Нью-Делі здійснив багато проєктів на кшталт створення панафриканської електронної мережі з телеосвіти та телемедицини, який забезпечує «інтегровану» супутникову, волоконну оптику та бездротову мережу між освітніми та медичними інститутами Африки та Індії. Відносини між Індією та Африкою сягають далекого минулого, однак на протигагу колишнім метрополіям, Індії легко апелювати до «братніх зв'язків» посилаючись на унікальний зв'язок спільного колоніального досвіду в минулому. Такі тези як «Співпраця Південь-Південь», разом із значними інвестиціями складають конкуренцію китайському впливу.

Загалом, шлях імплементації основних інтересів Індії, як і у випадку з Китаєм, більше зорієнтований на економічну складову. Двостороння торгівля Індії з Африкою досягла 89,5 мільярда доларів у 2021-2022 роках, та після глобальної пандемії прогнозується збільшення цього показника. За останні роки Індія увійшла до п'ятірки найбільших інвесторів у Африці, сукупні інвестиції на континенті склали близько 74 мільярдів доларів, а основними одержувачами стали Маврикій, Мозамбик, Судан, Єгипет, Нігерія та ПАР [10].

Попри перше місце у світі, що його займає Індія за кількістю населення, країна відчуває доволі гостру потребу в африканських ресурсах. Досвід Індії в галузі кваліфікації робочої сили, якщо він буде підкріплений фінансовими ресурсами та технічним досвідом таких країн, як Японія та ОАЕ, може створити якісні проєкти в Африці, зокрема за підтримки створеного спільно з Японією «Азіатського коридору зростання Африки» (AAGC). Наприклад, дешева цифрова платіжна система Індії розглядається як відтворювана і масштабована в інших країнах, що розвиваються, що робить її більш привабливою, ніж дорогі західні рішення. У 2019 році Індія оголосила, що побудує онкологічну лікарню в Кенії у співпраці з Японією, а з ОАЕ - центр інформаційно-комунікаційних технологій в Ефіопії. Африка є домом для близько 3 млн людей індійського походження, причому понад 1.5 млн осіб складають етнічну групу «індійські південноафриканці» в ПАР, тому апелювання до спільного колоніального минулого добре спрацює задля витіснення з Африки Франції, Великобританії та ЄС загалом.

Для країн Перської затоки Африка стає важливим ринком розширення можливостей – замість того, щоб добиватись багатомільярдних тендерів з Європейськими країнами та Північною Америкою, для цих багатих на нафту держав економічно вигіднішим є втілення різноманітних проєктів в Африці, де країни Перської затоки можуть поділитися своїм успішним досвідом внутрішньорегіональної торгівлі й скористатися перевагами міжрегіональних інвестицій, адже маючи значну фінансову ліквідність, держави прагнуть розширити свої інвестиційні портфелі на ринках, що розвиваються, з огляду на те, що Африканська континентальна зона вільної торгівлі, яка почала діяти в 2021 році, може сприяти зростанню торгівлі між африканськими сусідами.

ОАЕ є найбільшим інвестором та має найбільший торговельний оборот з-поміж країн Перської затоки в Африці, інвестувавши близько 60 відсотків інвестицій РСАДПЗ у розмірі 102 млрд дол. на континенті в 2012-2022 рр. Дубайський портовий оператор DP World зобов'язався спільно з британською CDC Group спільно інвестувати 1,7 млрд доларів в африканські порти; Emirates Global Aluminium з 2020 року відвантажує мільйони метричних тонн бокситової руди зі своєї шахти вартістю 1,4 млрд доларів у Гвінеї [11]. Загалом, ОАЕ через диверсифікацію своїх економічних відносин, з огляду на нові світові реалії, почали приділяти значну увагу африканським країнами, завойовуючи вплив і створюючи можливості для майбутніх економічних, політичних і безпекових зв'язків.

Щодо РФ, то протягом останніх років Кремль особливо намагається проводити політику повернення радянського впливу в регіоні. Попри те, що основний інтерес країни до континенту зумовлений його величезними природними ресурсами, він також є частиною ширшої геополітичної стратегії Росії, спрямованої на протигагу західному впливу з використанням різних тактик, до яких вдається Росія, щоб завоювати вплив на теренах якомога більшої кількості африканських держав, включаючи ведення пропагандистської війни в Африці проти Заходу і просуваючи свій власний бренд альтернативних фактів, яка набрала більших обертів, особливо на тлі ведення РФ війни проти України.

Особливо помітним російський дипломатичний наступ в Африці став з часу прийняття перших резолюцій щодо російської агресії в Україні у березні 2022 року, де Африка стала полем стратегічної конкуренції між «Великими державами». Під тиском санкцій Росія намагається нарощувати свій вплив на континенті та

завойовувати «голоси» африканських країн, реалізуючи свій «наступ» у вигляді послідовних африканських турне Лаврова.

ПВК «Вагнер» постає основним засобом взаємодії між Кремлем та Африкою, де його проєкція проявляється в трьох напрямках: злочинність, бізнес та культура, основна ціль якої, - отримання прибутку, експлуатація ресурсів та розширення російського впливу за будь-яких обставин та в будь-який спосіб, найвідомішими з-поміж яких є: втручання до виборів, дезінформаційні кампанії, підкуп та фінансування опозиційних та терористичних груп, військові операції та «обіцянки» широкомасштабних проєктів, які створюють ілюзію взаємної вигоди. З-поміж таких проєктів можна назвати: атомні електростанції в Судані, які мали почати будуватись в 2019 році, будівництво залізничного сполучення Браззавіль - Пуент-Нуар в Конго з загальним кошторисом у 2 млрд дол., газопровід в Мозамбіку з загальним кошторисом у 30 мільярдів доларів, гірничодобувні проєкти в Зімбабве і багато інших «заморожених» обіцянок Москви в обмін на доступ до ресурсів. Однак, враховуючи відсоток інвестицій Росії в Африку, що становить близько 1,5% - такі проєкти малоімовірні. Натомість здійснюючи своє втручання у внутрішні справи таких африканських країн як Мозамбік, Малі, Лівія, ЦАР, Чад, Судан – або, т.зв. «захоплення держави» за участі ПВК «Вагнер», РФ створює прецедент залежності від її «підтримки», що надає Москві простір дій для поширення впливу на африканські держави.

Особливий інтерес Москви до Африки проявився тоді, коли РФ почала відчувати небезпеку для своїх інтересів під впливом західних санкцій за російську агресію в Україні та визнання ПВК «Вагнер» терористичною організацією в США. Усе це зумовило активізацію РФ у спробах мобілізувати африканську участь на президентському рівні, що є частиною великого африканського підготовчого туру до російсько-африканського саміту, запланованого на кінець липня 2023 року. В цьому контексті не випадковим є те, що міністр закордонних справ РФ С. Лавров приїхав до Сахелю, багато країн якого є колишніми французькими колоніями, що є частиною стратегії впливу на весь африканський континент, де багато країн утримувалися від прямого засудження російського вторгнення до України, і лиш Еритрея свідомо та систематично голосує «проти» кожної Резолюції ООН що стосується російського вторгнення в Україну. Візити російського міністра можна розглядати як «відповідь» на турне Байдена, Макрона та інших західних високопосадовців в контексті конкуренції за підтримку африканських країн під час голосування у впливових міжнародних організаціях.

Цікавою новою тенденцією є, започаткована в 2019 році, практика проведення різних заходів у верхах між Росією та лідерами Африки, яка після проведення Першого саміту «Росія – Африка» була відкладена аж до 2023 року, в той час як з початку весни вже відбулось два заходи: Другий Саміт «Росія – Африка» та «Африканський міжнародний конгрес» в Росії. На майбутній Саміт та конгрес, заплановані на кінець липня 2023 року, РФ намагається переманити на свою сторону найвпливовіші країни континенту, разом із тим, запрошені й представники військових хунт з Малі й Буркіна-Фасо, які не брали участі в американсько-африканському саміті в грудні 2022 року.

Стратегічним для Росії залишається заручення підтримкою, створення нових партнерств та підписання якомога більше угод щодо співпраці, як у безпековому так і економічному просторах, адже в умовах втрати значних ринків збуту, а також посиленою увагою азійських та Західних держав до Африканського континенту, особливо до Субсахарської Африки, Москві важливо не втратити можливість розширення свого впливу, як у випадку з ПАР, про що свідчать військові морські навчання 17-27 лютого між ПАР-КНР-РФ, та активізацією заходів для уникнення міжнародним злочинцем Путіним арешту через виписаний Міжнародним кримінальним судом ордер під час можливих відвідин ним саміту країн БРИКС.

Висновки. Африканські країни є стратегічно важливими партнерами для КНР, Індії, Франції, РФ, США та країн Перської затоки. А тому уряди країн намагаються застосовувати різні інструменти економічної дипломатії, стратегії з метою поглиблення партнерських зв'язків та співробітництва з державами Африки, насамперед з країнами Сахелю.

Налагодження співпраці є взаємовигідним процесом, адже в економічному та політичному плані сторони зацікавлені у взаємній підтримці та координації дій з розвитку торгівельно-інвестиційної політики. Держави Африки, що володіють одними з найбільших запасів природних ресурсів у світі, забезпечують значну частину потреб вуглеводнів світу. Наявність значного потенціалу запасу корисних копалин дозволяє африканським державам диверсифікувати своїх зовнішніх партнерів, аби зменшити залежність від Західних держав.

КНР, Індія та країни Перської затоки надають африканським країнам альтернативну колишнім колоніальним імперіям модель розвитку, для випробування нових економічних, дипломатичних і безпекових домовленостей.

Значна активізація інтересу до Африки простежується з другої половини 2010-х років, і набуває особливої динаміки з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року.

У світлі сказаного, Африка наразі постає одним з важливих центрів зіткнення інтересів та геополітичної боротьби між провідними акторами міжнародних відносин в умовах глобальних трансформацій світового порядку.

Список використаних джерел

1. "Reforme du Franc CFA: Qu'Est-ce Qui a Changé?," [Reform of the CFA Franc: What Has Changed?], Jeune Afrique, URL: <https://www.jeuneafrique.com/1170902/economie/infographie-reforme-du-franc-cfa-quest-ce-qui-a-vraiment-change>.
2. Discours d'Emmanuel Macron à l'université de Ouagadougou. [elysee.fr](https://www.elysee.fr). URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/11/28/discours-demmanuel-macron-a-luniversite-de-ouagadougou> (date of access: 04.06.2023).
3. France wants to support Togolese SMEs through its Choose Africa 2 initiative. *Togo First - Actualité économique au Togo*. URL: <https://www.togofirst.com/en/economic-governance/1205-11895-france-wants-to-support-togolese-smes-through-its-choose-africa-2-initiative> (date of access: 04.06.2023).
4. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/08/U.S.-Strategy-Toward-Sub-Saharan-Africa-FINAL.pdf>
5. United States to Provide \$2 Billion in Humanitarian Assistance for the People of Africa | Press Release | U.S. Agency for International Development. *U.S. Agency for International Development*. URL: <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/dec-15-2022-united-states-provide-2-billion-humanitarian-assistance-people-africa> (date of access: 04.06.2023).
6. *General Administration of Customs of the Peoples Republic of China*. URL: <http://www.customs.gov.cn/customs/302249/zfxqk/2799825/302274/302277/302276/3515719/index.html>
7. *U.S. - Sub-Saharan Africa Bilateral Trade and Investment*. URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/2022-12/SubSaharan2021.pdf>
8. Wade Shepard. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard>

9. China-Africa cooperation supports Africa's transition to green energy. 新华网_让新闻离你更近. URL: http://www.news.cn/english/2021-11/26/c_1310333198.htm
10. Majumdar R. India woos Africa with trade, tech, investment – DW – 08/10/2022. *dw.com*. URL: <https://www.dw.com/en/india-woos-africa-with-trade-tech-and-investment/a-62770071>
11. Africa and the Gulf States herald a new era in trade and investment relations | White & Case LLP. *White & Case LLP International Law Firm, Global Law Practice*. URL: <https://www.whitecase.com/insight-our-thinking/africa-focus-winter-2022-africa-and-gulf-states>

Надійшла до редколегії 27.07.2023

Mykola Doroshko, Doctor of History, Professor,
Anna Plis, bachelor,
Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine

GEOPOLITICAL INTERESTS AND THE MAIN MEANS OF ITS IMPLEMENTATION IN THE POLITICS OF LEADING INTERNATIONAL ACTORS ON THE AFRICAN CONTINENT

The author made an attempt to comprehensively analyze the policies of the French Republic, the United States of America, the People's Republic of China, the Republic of India, and the Russian Federation with African countries and the reasons for the states' interest in deepening cooperation, in the place with the ways of their implementation. The main spheres of interaction between them are traced. Specific measures and projects taken by the specified states to intensify cooperation with African states were considered. Considerable attention is paid to the strategies of governments regarding the African continent.

Key words: Africa, French Republic, United States of America, People's Republic of China, Republic of India, Russian Federation, Persian Gulf, geopolitics, economic projects, strategies, natural resources, competition.